

Приказната за Градскиот парк започнува со назначувањето на **Хафиз Мехмед** - паша за скопски валија, кој во периодот од деведесеттите години на 19 век, па сè до 1908 година, е заслужен за градењето и уредувањето на неколкуте клучни објекти во урбанизирање на овој, во тоа време далечен дел од Скопје. Осамената **Ислахана** - занаетчиското училиште за сиромашни деца - изградена во 1869 г. која е единствена градба во тој дел од градот, е надополнета со градењето на **Идадија - Мектеба** (училиште - гимназија) и формирањето на **Градскиот парк**. За многумина Скопјани од тоа време, па и многу подоцна, името Ислахана било синоним за паркот. Транспортот до паркот е решен со добивањето на **првиот трамвај** во Скопје, во 1908 г., сопственост на **Абдула Аџи Мемед**, а купен во Виена за 50 турски златни лири. Влечен од два коња, тој се движел на релација од **Бурмали Камија**, која се наоѓала во центарот на градот, до Градскиот парк. Во подоцнешните години содржините на паркот се збогатуваат и со отворањето на кафеаната Ислахана, во денешно време позната како **летна бавча Кермез**.

Паркот постепено се шири кон **реката Вардар** и околу дваесеттите години на изминатиот век се создава **новиот парк Идадија**. Тој содржел вештачко езеро со канали и мостови, а „според една евиденција од дваесеттите години, во паркот, покрај другите, биле одгледувани следните дрвја и цвеќиња: Acer Negundo (американски јавор), Catalpo Bigouon (шпански јавор), Acacia (багрем), Populus piramid (тополи), разни видови рози, хризантеми, бегони...“¹² Во рамки на паркот се изградени и неколку дополнителни објекти кои се наоѓале на местото на сегашните бараки на општината Центар. Во нив отседнувале само ексклузивни гости, меѓу кои се вбројува и последниот турски султан **Мехмет V Решат**, кој во 1911 г. го посетува Скопје.

Во 1926 г. е создадена и **Зоолошката градина** чишто животни биле подарени од самите граѓани. Скопската Зоолошка градина по големина била трета во Југославија, по оние во Загреб и Сплит. Во рамки на градината е формиран и **Зоолошки музеј**, кој подоцна е преименуван во **Природонаучен музеј**. Се формираат првите музејски збирки со примероци од флората и фауната на скопската котлина, а подоцна се организираат и првите музејски изложби. Поплаваа во 1962 и земјотресот во 1963 г. ќе уништат голем дел од музејскиот материјал. Во 1969 г. музејот се сели во нова, современа музејска зграда.

По земјотресот се уредува и вториот дел од Градскиот парк со вештачки езерца и канали со автоматска хидратантна мрежа и видиковци. Денес паркот опфаќа површина од 114 хектари, и, е најголема уредена зелена површина во град Скопје. Во езерцата и каналите, и во зеленилото на паркот живее разновиден воден и животински свет.

Според запишаните сеќавања на **Данило Коцевски**, најдобриот познавач на 'обичниот' скопски живот низ вековите, во срцето на Градскиот парк, на иницијатива на директорот **Милорад Пановски** и вработените во Градската библиотека **Другарче**, била создадена и **летна читална и библиотека** „кадешто во малата куќарка, наспроти стариот влез на Зоолошката градина, среде рајот на зеленилото, се сместува дел од библиотечниот фонд кој можат да го користат шетачите во Градскиот парк.“¹²

Кои се хероите во паркот? По случаен избор или по долги размислувања и полемизирање на членовите на комисијата, задолжена за решавање на тие прашања во тогашна СР Македонија, одлучуваат **Гоце Делчев**, **Крсте Петков Мисирков**, **Никола Вапцаров**, **Кочо Рацин**, **Цветан Димов**, **Коле Неделковски** и **Орце Николов**, да добијат свои спомени обележја во Градскиот парк.

Гоце Делчев и **Крсте Петков Мисирков** се родени во втората половина на 19 век со разлика од две години, што значи дека биле врстници. И двајцата потекнуваат од Егејска Македонија, и, се добро образовани. Едниот одлучува да биде револуционер, а другиот да се занимава со научна работа. Денеска Гоце е најголемиот син на Македонија кому му е подигнат импозантен споменик во Градскиот парк. Мисирков е пред сè заслужен за создавањето македонски литературен јазик, а нему му е посветена само една биста во паркот. Но оние информации до кои може да дојде еден обичен граѓанин, собрани од локални и странски извори, наметнуваат едно поинакво 'читање' на историјата.

Националниот идентитет на Гоце Делчев е неодреден. Некогаш се именувал како (или е наречен) Бугарин, некогаш како Македонец. Различни извори нудат различни информации, но едно е сигурно: во тие исклучително тешки времиња за Македонија, да се има чувство за македонскиот национален идентитет, е нешто што дури тогаш почнува да се осознава и разбира. Македонецот немајќи можност со векови да ја гради и да **виде** свесен за сопствената култура, историја и јазик, останал да живее во изолација по селата. Оние кои имале можност да се школуваат, требале да го прифатат идентитетот на другите (Срби, Бугари, Грци), т.е. во државата во којашто се школувале, работеле или живееле. Гоце Делчев го стекнал своето образование во бугарски училишта (учел бугарска гимназија во Солун и Воена академија во Софија).

Во едно такво бурно време, тој станува водач на **ТМОРО** (Тајната македонско-одринска револуционерна организација), подоцна преименувана во **ВМРО** (Внатрешна македонска револуционерна организација). Тој се борел за федерација на сите балкански држави, вклучувајќи ја и Македонија како автономна држава. Постојано е во движење и неуморно работи на подготвување на теренот за востание. Но во декември 1902 г., на едно од редовните советувања на челниците на ВМРО, се одлучува да не се дигне фронтално востание во Македонија, свесни за неповолната меѓународна и внатрешна клима, туку да се води партизанска војна. Нивниот предлог на конгресот во Софија 1903 г. е одбиен.

Гоце е убиен на 31 годишна возраст, три месеци пред започнувањето на **Илинденското востание**, во близина на с. Баница во Серскиот регион од страна на турскиот аскер. Постојат верувања, а и многу патокази кои водат кон заклучокот дека „смртта на Гоце Делчев, изгледа не е случајна“, истакнува **Анита Димова** во својот текст „Достојнство на македонскиот народ“, објавен во весникот **Македонско сонце**. Според неа, „сите патисаа водат кон предавство. Неговото исчезнување го посакувале многу фактори. Но, кој е предавникот или предавниците, ќе одговорот понатамошните истражувања.“¹³

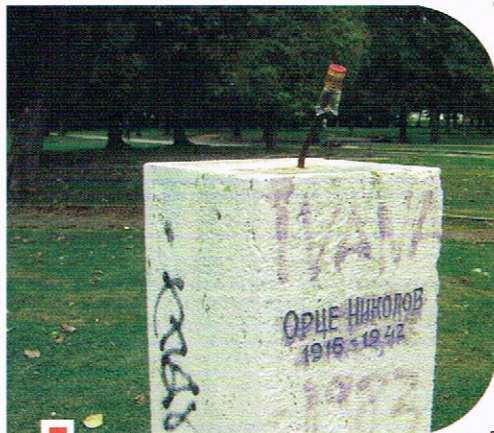
Додека Гоце ја живее својата судбина, Мисирков будно ги следи подготовките и падот на Илинденското востание и политичките случувања во регионот, како и реакциите на Европа по востанието. Своите опсервации, анализи и размислувања, кои вклучуваат и исклучително значајни истражувања за постоењето на македонскиот идентитет, јазик, култура и историја, ги запишува во својата книга **За македонските работи**, која ја објавува во Софија истата година. Ова капитално дело за македонскиот народ тој го објавува на свои 29 години.

Додека Гоце верувал дека вооружена борба е вистинскиот начин на делување, иако е најпознат со неговата синтагма: „Јас го разбираам светот единствено како поле за културен натпревар помеѓу народите“, Мисирков искрено верува и ѝ се посветува исклучиво на интелектуалната борба. Тој во своето дело многу остро го критикува револуционерниот начин на делување, велејќи дека:

„Културното работење е јет по мачно од револуционото, зашто првото јет умствено, а второто поеве физическо. За ил'устрација земете изучаајн'ето на класическите и нои јазичи и кореспонденцијата на комитетот или распределејн'ето на четите. Револ'уционата дејателност јет времена и разрушајушча, а не вечна, созидајушча. А културн'јот чоек, за да имат прао да се наричат таков, требит да созидат, а не да рушит. За да бидит здајн'ето здрао, требит д му бидит темел'от убав.“¹⁴

од библиотечниот фонд кој можат да го користат шетачите во Градскиот парк.¹²

опсервации, анализи и размислувања, кои вклучуваат и исклучително значајни истражувања за постоењето на македонскиот идентитет, јазик, култура и историја, ги запишува во својата книга **За македонските работи**, која ја објавува во Софија истата година.

Но причината за неговото искрено залагање за интелектуално делување е темели на неговото убедување дека:

„Науката и литературата се најважниот фактор во развивањето на еден народ, како народ. По степената на развивањето на науката и литературата у еден народ се мерат неговата култура и по ниф се делат на народите: на културни и не културни; културните народи владејат, а не културните робуваат.“⁵

Книгата на Мисирков ќе изврши огромно влијание во јакнењето на националната свест помеѓу младата македонска интелигенција, меѓу двете светски војни, откако ќе биде повторно откриена 20 години по неговата смрт. Интересен е податокот на академик **Блаже Ристевски** објавен во текстот „Едностоен стремеж кон слободна Македонија“ за откривањето на ова капитално дело: „Се во потрага по фактите за македонското културно-национално минато, работејќи во Народната библиотека во Софија, некаде во тоа време Коле Неделковски ја нашол и книгата „За македонските работи“ од К.П. Мисирков. Тоа силно го заинтригираше и во почетокот на 1940 год. тој се поврзува со сопругата на Мисирков и од неа ја добил книгата „За македонските работи“, како и некои други материјали поврзани со неговиот живот и дејност.“⁶

Коле Неделковски на 21 година, во потрага по подобар живот и работа заминува од Скопје во Софија. Таму набрзо станува член на **Македонскиот литературен кружок** кој егзистира илегално од 1937 г. Престанувањето на работата на кружокот е поврзана со апсењето на еден од неговите основачи и водач, **Никола Јонков Вапцаров**, на 4 март 1942 г. Тој е уапсен заради својата политичка и револуционерна активност, бидејќи бил член на **Бугарската работничка партија** и учествувал во повеќе диверзантски акции. Од страна на бугарската фашистичка власт, после неколкумесечно мачење, е осуден на смрт и стрелан во Гарнизонското стрелиште во Софија, на 23 јули истата година.

Дали можеби дел од причината за трагичен крај на овој Македонец од Пиринска Македонија е и неговото отворено изјаснување околу неговиот национален идентитет? Во истиот текст Ристевски пишува за **воведниот реферат на Вапцаров** подготвен за првиот обновувачки состанок на Кружокот во октомври 1938 г., кој тој имал можност лично да го прочуе во далечната 1963 г. Во овој реферат Вапцаров остро ја критикувал дотогашната работа на македонската интелигенција заради недостаток од чувство за патриотизам, а меѓу другото го објаснува и значењето на уметноста во градењето на националната свест меѓу обичниот народ:

„Се помачивме ли со своите слабички сили да создадеме впечаток дека постојат група луѓе што пишуваат, што не ја заборавиле својата Татковина?... Ние требаше да бидеме авангарда, така по свое, а останавме назад (...) Нашата задача, значи, е сложена, зашто треба да го фатиме животот не клекнат, туку движејќи се со моторна сила на авион (...) А од друга страна, рековме дека само политички не се изградува едно движење, рековме дека треба уметност што да стигне во низините и да распали една национална жед (...) Ние треба да ја познаваме македонската историја и најмногу историјата на нашето национално-револуционерно движење - Илинден, Гоце, Даме, битките. Нивната смрт и подвизите на многу непознати. Треба да се создаде таканаречената револуционерна романтика што е составен дел на уметничкиот реализам (...) Ние сме Македонци. И нашето творештво треба да биде во служба на македонската кауза.“⁷

Неговото творештво, како и излегувањето од печат на неговата најпозната **стихозбирка** насловена **Моторни песни** објавена во 1940 г., се премолчени во бугарската литература меѓу двете светски војни. Во годините по војната, Вапцаров оведнаш почнува да се слави како голем бугарски национален поет, а неговото творештво, залагање и изјаснување ќе бидат занемарени или фалсификувани од бугарските државните власти и неговите најблиски, како што е и случајот со неговиот реферат. За таквата историска аномалија пишува и Блаже Ристевски:

„Овој текст во извонредната форма во 1963 година се наоѓаше во Домот, Музеј на Никола Вапцаров, но брзо по нашето прочитување (од сината тетратка) беше засолнат во депото на тогашниот Централен партиски архив на ЦК на БКП во Софија, и дури на 15 февруари 1995 година, во весникот Литературен форум беше објавен според еден нецелосен и на крајот фалсификуван препис што го направил Николај Шмиргела во 1994 година.“⁸

Членовите на Македонскиот литературен кружок од Софија ја испраќаат книгата на Мисирков, како и други негови текстови, до Скопје и Белград, со надеж дека ќе можат да бидат препечатени, но и да бидат сериозно проучени. За **македонските работи** сигурно му била добро позната и на **Коста Солев** (подоцна **Рацин** од милост кон неговата голема љубов од младоста **Раца Фирфова**) кој бил на некој начин и сограѓанин на Неделковски, но и ангажиран во културниот живот во Скопје. Тој се смета за основоположник на современата македонска литература меѓу двете светски војни.

Слободен по дух и делување, Кочо Рацин се впушта во многу ризична акција за објавување на својата **стихозбирка Бели мугри** и тоа на македонски јазик, во печатницата на Шулер во Самобот, гратче оддалечено од Загреб на околу дваесеттина километри, во 1939 г. Како активен член на **Комунистичката партија на Југославија (КПЈ)** и веќе неколкупати затворан заради своите активности, тој бил persona non grata на целата територија на кралска Југославија. Но неговата книга, со исклучително деликатна содржина и оспоруван јазик, тој успева да ја отпечати кај печатар незаинтересиран за политичките репресии во тоа време.

Три години по печатењето на ова единствено негово објавено дело, Рацин умира во несреќен случај. Останува прашањето дали неговата прерана трагична смрт е можеби неразјаснето убиство, а не несреќен случај, кое очигледно сеуште ги бранува емоциите на неговите најблиски. По повод овогоднешните **42 Рацинови средби**, кои се одржуваат секоја година во неговата спомен-куќа во Велес, во поставката била додадена и фотографија на народниот херој од истиот град, **Страшил Гигов**, која очигледно предизвика бурни реакции меѓу роднините на Рацин, а беше проследена и од медиумите. Во дневниот весник **Дневник** објавен на 12 ноември 2005 г., беше објавена следната информација:

„Коста Солев Рацин е починат на 13 јуни 1943 година, на планината Лопушник, Кичево. Неговата смрт се води како несреќен случај, откако тој бил застрелан од своите соборци. Тој нокта, иако сите знаеле дека бил со слаб слух, бил испратен да однесе материјал во печатница. Бидејќи не ја слушал наредбата да запре, патролата го убила. За блиските роднини на Рацин, тој е жртва на тогашниот партиски врв на Македонија, предводен од Страшил Гигов.“⁹

Кочо Рацин заедно со своите другари и соборци, **Цветан Димов** и **Јордан Николов - Орце**, и двајцата родени во Скопје во работнички семејства на шивачи, од средината на триесеттите години на 20 век како активисти на **УРС-овите синдикати**, организираат штрајкови и го шират револуционерното движење меѓу работничката класа. Тие биле организатори и на културно-забавниот живот кој, покрај дружење, било идеално место за подигнување на борбениот дух и подготвување за револуционерна борба меѓу младината. Во 1939 г. Цветан Димов и Орце Николов стануваат членови на КПЈ.

Димов во јуни 1942 г. станува член и на Бирото, најтесното раководство на КПЈ на Македонија. Истата година е уапсен и затворен од страна на окупаторската полиција. Кога зверските мачења не помогнале да го натераат да проговори, го фрлиле од вториот кат на зградата директно на бетонскиот под од дворот. Во бессознание Цветан Димов умира на 33 годишна возраст во затворската болница.

Николов, по неговото последно затворање, со копање на тунел заедно со другите политички затвореници, успева да избега од затворот и да стигне до Врховниот штаб на партизанските одреди на Југославија во Ужице. Од **Тито** добива наредба да оди во Македонија и да помогне во организирањето на **НОБ**. На 4 јануари 1942 г., на патот за Македонија, тој е убиен близу Владичин Хан од страна на бугарската војска, три дена пред неговиот 26-ти роденден. Во 1945 г. и двајцата се прогласени за **Народни херои на Југославија**.

Христина Иваноска

¹ Данило Коцевски – (2000) – *Го сакам Скопје*. Скопје: Дирекција за култура и уметност - Скопје, стр. 18.

² Ibid, стр. 47.

³ Анита Димова – „Достоинство на македонскиот народ“. На интернет страницата: <http://www.makedonskosonce.com/broevis/2003/spncs448/Tekst40.htm>

⁴ Крсте Петков Мисирков – (2002) – *За македонските работи*. Скопје: Матица македонска - Скопје, стр. 51.

⁵ Ibid, стр. 50.

⁶ Блаже Ристовски – „Едностоен стремеж кон слободна Македонија“. Нова Македонија, 14-16 Јануари 1999, на интернет страницата: http://www.gate.net/mango/MK_literaturen_kruzok_Sofija.html

⁷ Ibid

The story of the City Park begins with the appointment of **Hafiz Mehmed Pasha** the vali - governor of the Skopje district. During his rule, in the period from the last decade of the 19th century to 1908, he initiated the design and the construction of several projects which came to be crucial for the urbanization of this part of Skopje. The quite isolated **Islahana** - the craftsmanship school for poor children - erected in 1869 and at that time the only building in that part of the city, was accompanied by the newly erected object of **Idadija - Mekteba** (high school) and the foundation of the **City Park**. In the minds of most of the Skopje citizens the word **Islahana** was a synonym for the park. The means of transportation to the park was a **tram line, the first of the kind** in Skopje, introduced in 1908. It was the property of **Abdula Adzi Memed** who purchased it in Vienna for 50 golden Turkish liras. The tram car was dragged by two horses and it connected the **Burmali Mosque**, located in the center of the city, with the City Park. In the years that followed the content of the park was upgraded with the opening of the tavern **Islahana**, today known as the **summer terrace Kermes**.

The park was gradually expanding towards the banks of the **river Vardar** and by the 1920s the **new park Idadija** was acquiring shape. It had a pond with channels and bridges, and "according to a record from the 1920s, some of the trees and flowers that grew in the park were the following: Acer Negundo (American maple tree), Catalpa Bigouon (Spanish maple tree), Acacia (locust tree), Populus pyramid (poplar), different kinds of roses, chrysanthemum, begonia..."¹ Several new auxiliary buildings were constructed on the very spot where the present day administrative facilities of the "Centar" municipality are located. They were frequented by distinguished guests, like the last Turkish sultan **Mehmet V Reshat**, who visited Skopje in 1911.

In 1926 the **Zoo** was founded, with animals donated by the citizens of Skopje. The Zoo of Skopje was the third largest in Yugoslavia, after the ones of Zagreb and Split. The Zoo also included a **Zoological Museum** which later turned into the **Natural Sciences Museum**. The first collections of flora and fauna samples typical to the Skopje valley were compiled in the museum; this started its exhibiting activity. Unfortunately, the flood of 1962 and the earthquake of 1963 destroyed a substantial part of the museum material. In 1969 the Museum was moved to a new, modern building.

After the earthquake of 1963 the plans for the second part of the City Park were executed. It had ponds and channels, as well, with an automatic hydrant network and watch houses. Today the park covers an area of 114 hectares and it is the largest green area in the city of Skopje. The ponds and the channels, and the greenery of the park are the habitat of diverse plants and animals.

According to the written records of **Danilo Kocovski**, the best connoisseur of the "everyday" life in Skopje over the centuries, at the initiative of the employees of the City Library **Drugarce** and its manager, **Milorad Panovski**, a **summer reading room and library** were founded in the heart of the City Park. "The small hut, right across the main entrance to the Zoo, amidst the green paradise, was housing part of the library collection put at the disposal of the walkers-by in the City Park".²

Who are the heroes of the Park? After a random sample or after long considerations and discussions, the members of a Commission in charge of these kind of issues in Socialist Republic of Macedonia at that time decided to make monuments to **Goce Delcev**, **Krste Petkov Misirkov**, **Nikola Vapcarov**, **Koco Racin**, **Cvetan Dimov**, **Kole Nedelkovski** and **Orce Nikolov** in the City Park.

Goce Delcev and **Krste Petkov Misirkov** were born in the second half of the 19th century and they were, practically, of the same age. They both came from Aegean Macedonia and were well educated. One of them decided to be a revolutionary and the other dedicated his life to scientific research. Today Goce is considered the greatest son of Macedonia, and has an impressive monument in the City Park. Misirkov, most of all, is responsible for the conception of the Macedonian literary language, and he has only a bust sculpture in the Park. But, the information which can be accessed by an ordinary citizen, compiled from local and foreign sources, imposes a different "reading" of the history.

The national identity of Goce Delcev is indecisive. Sometimes he declared himself (or was named) a Bulgarian, sometimes a Macedonian. Different sources offer different information, but one is certain: in those extremely hard times for Macedonia, having a sense of national identity was something that was just beginning to evolve an understanding. For centuries the Macedonians had no opportunity to build and become aware of their own culture, history and language, so they remained living in isolation in the villages. Those who had the chance to study had to adopt the identity of the others (Serbians, Bulgarians, Greeks), i.e. of the country where they studied, worked or lived. Goce Delcev completed his education in Bulgarian schools (he studied at Bulgarian high school in Thessalonica and at the **Military Academy** in Sofia).

In those turbulent times he became the leader of **TMORO** (Secret Macedonian-Odrin Revolutionary Organization) later renamed to **VMRO** (Inner Macedonian Revolutionary Organization). He fought for a federation of all of the Balkan states, including Macedonia as an autonomous state. He was in constant motion, restlessly working on the preparations for an uprising. But, in December 1902, at a regular meeting, the leaders of VMRO decided to retreat from a frontal uprising in Macedonia, as they were aware of the unfavorable international and domestic climate, and to fight a guerilla war instead. But the Congress held in Sofia rejected their suggestion.

Goce was killed at the age of 31, three months before the start of the **Ilinden Uprising**, near the village Banica in the region of Seres, by Turkish soldiers. There is a belief, and many indications lead to the conclusion that "the death of Goce Delcev does not seem to be accidental", as Anita Dimova points in her text "The Dignity of the Macedonian People", published in the newspaper **Makedonsko Sonce**. She states that: "All indications lead to treason. His execution was desired by many factors. But who was the traitor or the traitors remains to the further researches to show".³

While Goce lived his destiny, Misirkov intensely followed the preparations and the fall of the **Ilinden Uprising** and the political events in the region, as well as the reactions from Europe after the uprising. He noted his observations, analysis and considerations which included some extraordinarily significant researches on the existence of the Macedonian identity, language, culture and history, in his book **On the Macedonian Matters**, published in Sofia the very same year. This work, fundamental for the Macedonian people, was published when he was only 29.

While Goce believed that the armed fight is the real way to enact change, although he is best known for his maxim "I see the world only as a field for cultural competition among the nations", Misirkov sincerely believed and devoted his life exclusively to an intellectual fight. In his book he severely criticized the revolutionary way of acting, stating that:

"The cultural engagement is more difficult than the revolutionary fight because the former is intellectual and the latter physical. Take, as an illustration, the study of the classical and new languages and the correspondence of the committee or the formation of the military units. The revolutionary action is temporary and destructive and not eternal, creative. And the cultural man, in order to earn the right to be called so, must create and not destroy. In order to have a solid edifice, the foundations must be good".⁴

But the reason for his earnest insistence on the intellectual way of acting was based upon his belief that:

"The science and the literature are the most important factors for the development of a nation as such. The level of development of the science and literature of a nation is the measure of its culture and accordingly nations are distinguished as cultural and non-cultural; the cultural rule and the non-cultural slave".⁵

Krste Petkov Misirkov (1874 - 1926)

Nikola Jankov Vapcarov (1909 - 1942)

His works, including his most renowned **book of poetry** titled *Motor Poems* in 1940, were kept secret in Bulgarian literature between the two world wars. In the years after the war, Vapcarov suddenly began to be praised as a great Bulgarian national poet, but his works, endeavors and declarations were neglected or falsified by the Bulgarian official authorities and his loved ones, as was the case with the mentioned introductory paper. On that historic anomaly Blaze Ristovski writes:

"This text in 1963 was in its original form in the Memorial House of Nikola Vapcarov, but soon after we read it (from the blue notebook) it was sheltered in the depot of the former Central Party Archive of the Central Committee of the Bulgarian Communist Party in Sofia. It was published for the time on 15th of February 1995 in the magazine Literature Forum, but according to an incomplete manuscript and finally falsified transcription, written by Nikolaj Smirgela in 1994".⁵

The members of the Macedonian Literary Society had sent Misirkov's book together with some of his other texts from Sofia to Skopje and Belgrade, hoping that they could be reprinted and more seriously studied. *On the Macedonian Matters* was well-known to **Kosta Solev** (later **Racin**, after his great love of his youth **Raca Firfova**) who was, in a way, a co-citizen of Nedelkovski, but also active in the cultural life of Skopje. He is considered the founder of the Macedonian contemporary literature in the time between the two world wars.

Being of free spirit and extremely committed, Koco Racin took a very risky action by publishing his **book of poems** *White Dawns*, written in Macedonian, in the Spulers's printing house in Samobor, a town some 20 kilometers from Zagreb, in 1939. As an active member of the **Communist Party of Yugoslavia (KPY)** and being arrested several times for his activities, he was persona non grata on the entire territory of the Kingdom of Yugoslavia. Yet, he managed to print his book, with exclusively delicate contents and in a denied language, with a printer who was not interested in the political repressions of the time.

Three years after the printing of this book, the only work he had ever published, Racin was killed in an accident. The question remains unsolved whether his early death was an unsolved murder and not an accident, which is, obviously, still disturbing the emotions of his loved ones. On the occasion of this year's **42nd Racin Meetings**, which occur on annual basis, this year the display in his memorial house included a photograph of a national hero from the same city - **Strahil Gigov** - which obviously aroused emotional reactions of Racin's relatives, and was also covered by the media. In the 12th of November 2005 issue of the daily newspaper *Dnevnik* the following information was published:

"Kosta Solev Racin died on the 13th of June 1943 on the hill of Lopusnik, Kicevo region. His death was recorded as an accident since he was shot by his co-fighters. Although they knew he was hearing impaired, that night they had sent him to take some materials to the printing house. He couldn't hear the order from the patrol to halt and was shot. For his close relatives he was the victim of the former party head of Macedonia, lead by Strahil Gigov".⁶

In the mid 1930s Koco Racin and his fellows and co-fighters, **Cvetan Dimov** and **Jordan Nikolov - Orce**, both born in Skopje in families of workers and tailors, as activists of the **URS syndicates**, organized strikes and spread the revolutionary movement among the working class. They were promoters of the cultural life that was, besides being an occasion for socializing, an ideal place to raise the fighting spirit and to prepare the revolutionary fight among the young. In 1939 Cvetan Dimov and Orce Nikolov became members of KPY.

In June of 1942 Dimov became a member of the Bureau which included the top leaders of KPY for Macedonia. The same year he was arrested and imprisoned by the occupational police. Since the merciless torture did not make him talk, he was thrown out of the window of the second floor onto the concrete pavement of the prison backyard. Never recovering from the coma, Cvetan Dimov died at the age of 33 in the prison hospital.

After his latest imprisonment, Nikolov dug a tunnel together with the other political prisoners and managed to escape the prison and reach the Main Headquarters of the partisan units of Yugoslavia in Uzice. He received an order from **Tito** to go to Macedonia and help the organization of the **National Liberation Struggle**. On the 4th of January 1942, on his way to Macedonia, he was killed near Vladicin Han by the Bulgarian soldiers, three days before his 26th birthday. In 1945 both of them were declared **National Heroes of Yugoslavia**.

Hristina Ivanoska

¹ Danilo Kocovski - (2000) - / Love Skopje. Skopje: Directorate for Culture an Art-Skopje, p. 18.

² Ibid, p. 47.

³ Anita Dimova - "The Dignity of Macedonian People". On the Internet site: <http://www.makedonskosonce.com/brovis/2003/spnce448/Tekst40.htm>

⁴ Krste Petkov Misirkov - (2002) - *On the Macedonian Matters*. Skopje: Matica Makedonska-Skopje, p. 51.

⁵ Ibid, p. 50.

⁶ Blaze Ristovski - "The Persistent Strive for Free Macedonia". Nova Makedonija, 14-16 January 1999, on the Internet site: http://www.gate.net/~mango/MK_literaturen_kruzok_Sofija.html

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

„Мечето“ е најомилена скулптура на децата во паркот.
 "The Little Bear" is the children's favorite sculpture in the park.

Во првиот дел од паркот се наоѓа летната сцена, која и до ден денес е повремено користена за различни случувања (концерти, хепенинзи, прослава на значајни датуми итн.).

In the first section of the City Park is the summer stage, which is used from time to time for different events like concerts, happenings, celebrations of national holidays etc.

Дали насловот на оваа скулптура е „Пет века турско“, се прашува еден пензионер кој често го посетува паркот со своите пријатели. За идејата на овој можен наслов го асоцирале петте камени блокови што се поставени еден врз друг, и, човечките лица кои изгледаат како приклевани меѓу нив.

Is the title of this sculpture "Five centuries under Ottoman Empire", questions one pensioner that often visits the park with his friends. He came up with this association by noticing how the carved human faces are pinned between the stacked stone blocks.

Оваа скулптура од камен и мермер е подарок од градот Прилеп за градот Скопје во знак на солидарност за катастрофалниот земјотрес, кој го погоди Скопје во 1963 г. Скулптурата е добиена една година по земјотресот, а тој податок е ставен на мермерната сива коцка, поставена од левата страна од скулптурата.

This sculpture made from stone and marble was a gift from the city of Prilep to the city of Skopje in the name of solidarity for the disastrous earthquake that struck Skopje in 1963. The sculpture was received one year after the earthquake. This information is written on the marbled grey square, placed on the left side of the sculpture.

На оваа безимена скулптура на жена пронајдов оставен клуч кој или некој го изгубил, или го заборавил.

On this nameless sculpture of a woman I found a key which somebody lost or forgot.

"In appreciation for the support by the United States of America for constructing the city waterworks Rasce – Skopje (May, 1971)".

Мапа на Ислахана е изработена во соработка со Тримакс Картографија, Скопје, www.trimaks.com.mk
 Текст и фотографии: Христина Иваноска; Мапа: Тримакс Картографија, Скопје; Превод на англиски јазик: Марија Хаџимитрова Иванова; Лектура на македонски јазик: Марија Хаџимитрова Иванова; Своја поддршка од CEC ArtistLink, Њујорк (САД).
 Map of Islahana is designed in collaboration with Trimaks Cartography, Skopje, www.trimaks.com.mk
 Text and photographs: Hristina Ivanoska; Map: Trimaks Cartography, Skopje; Translation in English: Marija Hadzimitrova Ivanova; Proofreading in Macedonian: Sofija Grea; Special thanks to: Yane Calovski and Iskra Dimitrova, Skopje Park Fun is supported by CEC ArtsLink, New York (SAD). Additional supports were provided by City of Skopje.